

Victor Neumann, Geneza spiritului modern în Europa centrală și de sud-est, Editura Științifică, București, 1991, 279 p.

Premisa de la care pornește autorul în analizarea spiritului modern în spațiile centrale și sud-est europene este determinată de continuitatea și, mai ales, discontinuitatea realităților culturale în raportul Occident-Orient. În viziunea sa, Orientul cuprinde totalitatea spațiilor delimitate de Viena și Constantinopol, unde se disting plurietnia și plurilingvismul, factori esențiali în delimitarea unor multiple expresii culturale. Ceea ce îl fascinează este "tranzitia dinspre evul de mijloc spre acela modern, perioadă pe care o socotesc a fi fiind foarte importantă din punctul de vedere al metamorfozelor"

Esențială pentru tranziție este Renașterea, cu profundele sale mutații. Este, pentru Victor Neumann, originea motivațiilor și a sensurilor culturale europene moderne. Drumul parcurs este acela de clarificare a conștiinței, prin limpezirea unei imagini asupra condiției omului european. Metoda propusă nu este tocmai nouă având un precedent în valoroasa contribuție a lui Paul Hazard. Dar este tot atât de adevărat că traseele acestuia nu au inclus spațiile Europei centrale și răsăritene.

Receptarea Renașterii și a Umanismului, cu specificajia necesară geografiei spirituale din Centrul și Răsăritul Europei implică o permanentă osmoză culturală Est-Vest, sugerată și de celebra corespondență a lui Nicolaus Olahus cu Erasmus din Rotterdam. Autorul surprinde valențele fenomenului precizând: "Se petrec modificări esențiale în gândire, în credință, clasificări sau analize ale cârților sacre dând o cheie de interpretare de care aveau să se slujească predicatorii Reformei".

Aceasta accentuează criza conștiinței europene, care în opinia lui Victor Neumann, atinge în spațiile românești punctul culminant prin Dimitrie Cantemir, a cărui operă europeanizează problema românească pe de o parte prin circulația operei sale, pe de alta prin abordarea unitară a originilor și trăsăturilor trecutului românesc. Toate acestea deschid perspectivele iluminismului ale cărui trăsături le prefigurează domnitorul moldovean.

Complexitatea Epocii Luminilor este sugerată, în opinia autorului, de sintagma "revoluție intelectuală", care sintetizează „realitățile epocii: mișcarea ideilor politice, devenirea istorică, luminarea poporului, etc. Tot în acest context Victor Neumann reia o "teză, pe cât de complexă pe atât de atrăgătoare", cea a "coridoarelor culturale", formulată de Răzvan Theodorescu. Analiza fenomenului, în profil balcanic, este nu numai utilă ci și obligatorie, în contextul dialogului cultural dintre Apus și Răsărit. Prin aceasta se sugerează circulația ideilor prin acele depozite de informații, bibliotecile, în care Blajul, de exemplu, se constituie într-un focar de cultură esențial pentru români.

Concluzia autorului propune, într-un capitol final, o idee interesantă și, totodată, îndrăzneată. Banatul secolului al XVIII-lea are trăsăturile specifice unui "ținut al convergențelor, ca un teritoriu în care se întrepătrund civilizațiile Centrului și Sud- Estului, generând pe de o parte, multiplul dialog interior, pe de alta, marele dialog european. Să fie posibilă aprecierea: o placă turnantă a arealului situat între Viena și Constantinopol?" Dar Victor Neumann refuză sincronismele facile, derivate din supraevaluare.

În final, să observăm că demersul propus este o reușită demarcație a genezelor culturii moderne, beneficiind de o excelentă metodologie care nu permite afirmații fără argumentația necesară.

Gheorghe Firczak